

УДК [631.15:65.011.44]:636.034 (477.54)

Я. В. Бабарика,
здобувач кафедри виробничого менеджменту та агробізнесу,
Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Y. Babaryka,
researcher of the department of management production and agribusiness,
Kharkov national agrarian university named after V. V. Dokuchaev

ECONOMIC EFFICIENCY OF MILK IN AGRICULTURAL ENTERPRISES KHARKIV REGION

Проаналізовано економічну ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Харківської області. Досліджено основні показники економічної ефективності виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Харківської області. Визначено основні напрями підвищення ефективності виробництва молока в сучасних умовах.

Analyzed the economic efficiency of milk production in agricultural enterprises in Kharkiv region. The basic indicators of economic efficiency of milk production in agricultural enterprises in Kharkiv region. The main directions of improving the efficiency of milk production in the modern world.

Ключові слова: економічна ефективність, ринок молока, сільськогосподарські підприємства, виробництво, реалізація, ефективність.

Key words: economic efficiency, market milk, farms, manufacturing, implementation, efficiency.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Значущість молока і молочних продуктів у забезпеченні продовольчої безпеки країни, роль і значення молочного скотарства в системі сільського господарства та вирішенні соціальних і економічних проблем на селі вимагає не тільки теоретичного обґрунтування подальшого їх розвитку, а й практичних кроків у реалізації стратегії формування ринку молочних продуктів з урахуванням світового досвіду та вітчизняних реалій. Нестабільність на продовольчому ринку України, значне підвищення цін на продукти харчування і матеріальні ресурси для села у виробництві сільськогосподарської продукції — ознаки економічної кризи. Нині більше половини населення споживає значно менше молока-продуктів від встановлених фізіологічних норм. Це пояснюється низьким рівнем купівельної спроможності та низькою ефективністю виробництва й переробки молока. Прискорення темпів зростання виробництва молока має важливе народногосподарське значення. Молоко — найбільш повноцінний та висококалорійний продукт харчування. Серед усіх інших продуктів йому належить чільне місце. Під час розгляду напрямів підвищення ефективності виробництва молока слід урахувати також головну умову подолання збитковості галузі молочного скотарства: забезпечення його інтенсивного розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням розвитку і підвищення ефективності молочного скотарства, формуванню ринку молока присвячено багато наукових праць українських учених-аграрників. Серед них наукові розробки В.І. Бойка, П.С. Березівського, В.П. Бурката, М.В. Зубця, В.Н. Зимова, О.В. Крисального, М.І. Товкача, С.Й. Кутікова, А.А. Омеляненко, В.О. Пабата, Т.Л. Мостенської та ін. Проте багато питань, поставленої проблеми, теоретико-методичного характеру є недостатньо дослідженими.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Обґрунтувати теоретико-методологічні засади економічної ефективності виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Харківської області.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕНЬ

Ефективність розвитку молочного скотарства залежить від раціонального використання природних ресурсів і виробничих потужностей. У зв'язку з цим виникає необхідність у визначенні економічної ефективності та факторів, що на неї впливають [2].

В економічній науці немає єдиної думки щодо системи показників оцінки економічної ефективності. На розвиток молочного скотарства впливає ряд факторів,

Таблиця 1. Економічна ефективність виробництва молока в залежності від рівня продуктивності корів у 2013 році

Показники	Групи підприємств* за надоем молока на корову в рік, кг			
	I – до 2000	II – 2001–3000	III – 3001–4000	IV – вище 4000
Кількість підприємств у групі	28	39	26	31
Надій молока на корову в рік, кг	1558	2514	3523	4875
Теж в % до I групи	100	161	226	313
На 100 га с.-г. угідь:				
поголов'я корів, гол.	6,8	6,8	6,4	9,6
згодовано коровам, ц к. од.	223	261	345	572
у т.ч. концентратів, ц к. од.	29	48	80	171
Питома вага концентратів, %	13,1	18,5	23,3	29,9
Витрачено на корову:				
кормів, ц к. од.	32,7	38,2	53,7	59,6
у т.ч. концентратів, ц к. од.	4,3	7,1	12,5	17,8
виробничих засобів, грн.	2287	3080	3740	5459
Вироблено молока на 100 га с.-г. угідь, ц	106	172	227	468
На 1 ц молока:				
затрати кормів, ц к. од.	1,75	1,32	1,32	1,06
у т.ч. концентратів, ц к. од.	0,23	0,25	0,31	0,32
собівартість, грн.	146,82	122,53	106,71	111,39
одержано прибутку, грн.	-19,32	-0,88	25,18	31,90
Рівень рентабельності молока, %	-16,0	-0,7	24,0	26,2

* сільськогосподарські підприємства, що звітують ф. № 50-сг.

Джерело: розраховано за даними Харківського обласного управління статистики.

результати взаємодії яких відображаються в економічній ефективності виробництва [3].

Система показників ефективності виробництва базується на ряді принципів, зокрема, максимальної відповідності критерію ефективності та зручності у використанні. Показники економічної ефективності розраховуються відповідно до офіційних статистичних даних.

Досить поширеною є система показників, які характеризують економічну ефективність виробництва молока за затратами праці, надоем молока на корову в рік, витратами кормів на 1 ц молока, рівнем загальних витрат, ціною та прибутком на 1 ц молока і рівнем рентабельності його виробництва.

Підвищення майже в 1,9 рази продуктивності корів за досліджуваний період в сільгоспідприємствах Харківської області в першу чергу забезпечується збільшенням в 1,5 рази витрат кормів в розрахунку на корову в

рік — з 30,4 до 45,8 ц корм. од. В 2,9 рази зростають сукупні виробничі витрати на корову в рік. Але не дивлячись на це збільшується на 22 % оплата корма, майже вдвічі підвищується продуктивність праці при виробництві молока. Виробництво молока на даний час стає прибутковим, а рівень рентабельності його зростає із мінус 7,3 % до 15,6 %.

Для виявлення дії чинників інтенсифікації ведення молочного скотарства на економічну ефективність виробництва молока і з'ясування певної залежності між ними провели групування 124 сільськогосподарських підприємств Харківської області.

Групування сільськогосподарських підприємств Харківської області за рівнем продуктивності корів наведено в таблиці 1.

Виробництво молока на 100 га сільськогосподарських угідь збільшилось в 2,6 рази. Затрати кормів на виробництво 1 ц молока зменшились з 1,75 до 1,06 ц корм.

Таблиця 2. Економічна ефективність виробництва молока в залежності від розміру сукупних виробничих витрат на корову в 2013 році

Показники	Групи підприємств* за розміром сукупних виробничих витрат на корову в рік, грн.		
	I – до 2000	II – 2001–3000	III – вище 3000
Кількість підприємств у групі	14	32	78
Витрачено на корову:			
виробничих засобів, грн.	1271	2537	4669
кормів, ц к. од.	23,2	36,1	52,7
Надій молока на корову в рік, кг	1059	2218	4057
Вироблено молока на 100 га с.-г. угідь, ц	109	160	316
На 1 ц молока:			
затрати кормів, ц к. од.	1,83	1,36	1,13
у т.ч. концентратів, ц к. од.	0,26	0,22	0,31
собівартість, грн.	120,08	114,38	115,08
одержано прибутку, грн.	-3,83	-2,87	25,14
Рівень рентабельності молока, %	-3,6	-2,6	21,1

* сільськогосподарські підприємства, що звітують ф. № 50-сг.

Джерело: розраховано за даними Харківського обласного управління статистики.

од., проте зросла доля концентратів з 0,23 ц корм. од. в першій групі до 0,32 ц корм. од. у четвертій групі. Підвищення продуктивності корів супроводжується зниженням собівартості 1 ц молока майже на 25 % — з 146,82 до 113,9 грн., що в кінцевому підсумку призвело до прибутковості виробництва молока. Якщо на 1 ц реалізованого молока підприємства першої групи мали 19,32 грн. збитку, то підприємства четвертої групи одержали 31,90 грн. прибутку, а рівень рентабельності його виробництва підвищується з мінус 16,0 % до 26,2 %. Зумовлено це, насамперед, як впливом зазначених вище факторів інтенсифікації, так і більш високою якістю молока, виробленого в сільськогосподарських підприємствах з вищим надоем на корову.

Групування сільськогосподарських підприємств за розміром сукупних витрат та їх вплив на показники економічної ефективності виробництва молока наведено в таблиці 2.

Наведені залежності показників виробництва молока від загального розміру виробничих витрат, у тому числі кормів, свідчать, що їх зростання забезпечує підвищення ефективності його виробництва.

Збільшення в розрахунку на корову в рік виробничих витрат з 1271 грн. в першій групі до 4669 грн. в третій (в 3,7 рази), кількості згодованих коровам кормів — з 23,2 до 52,7 ц корм. од. (в 2,3 рази), позначилось на кінцевих результатах ведення молочного скотарства.

Продуктивність корів підвищилась в 3,8 рази — з 1059 до 4057 кг молока на корову в рік, а виробництво молока на 100 га сільськогосподарських угідь збільшилось в 2,9 рази.

Затрати кормів на виробництво 1 ц молока зменшились з 1,83 до 1,13 ц корм. од., не дивлячись на зростання долі концентратів з 0,26 ц к. од. в першій групі до 0,31 ц корм. од. у третій. Ріст сукупних виробничих витрат на корову супроводжується зниженням собівартості 1 ц молока з 120,08 до 115,08 грн. Слід відзначити вплив росту виробничих витрат на підвищення рівня рентабельності. Якщо на 1 ц реалізованого молока підприємства першої групи мали 3,83 грн. збитку, то третьої групи мали 25,14 грн. прибутку, а рівень рентабельності його виробництва підвищується з мінус 3,6 до 21,1 %.

Таким чином, аналіз показників виробничо-господарської діяльності підприємств дав змогу виявити основні фактори впливу на економічну ефективність виробництва молока, що дає змогу визначити напрями її підвищення.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Досліджено основні показники економічної ефективності виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Харківської області. Встановлено, що надій молока на 100 га сільськогосподарських угідь збільшилось в 2,6 рази, затрати кормів на виробництво 1 ц молока зменшились з 1,75 до 1,06 ц корм. од. Продуктивність корів підвищилась в 3,8 рази — з 1059 до 4057 кг молока на корову в рік, а виробництво молока на 100 га сільськогосподарських угідь збільшилось в 2,9 рази. Аналіз показників виробничо-господарської діяльності підприємств дав змогу виявити

основні фактори впливу на економічну ефективність виробництва молока, що дає змогу визначити напрями її підвищення, які мають ґрунтуватися на підвищенні продуктивності корів, оптимізації виробничих витрат і зміцненні кормової бази. Також встановлено, що розвиток ринку молочної продукції залежить від обсягів виробництва молока та стану тваринництва в країні.

Література:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

2. Офіційний сайт Головного управління статистики у Харківській області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kh.ukrstat.gov.ua>

3. Світове зростання закупівельних цін на молоко стримає їх сезонне зниження в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ucab.ua/ua/pres_sluzhba/novosti/svitove_zrostannya_zakupivelnikh_tsin_na_moloko_strimae_ikh_sezonne_znizhennya_v_ukraini/

4. Новак І. М. Тенденції розвитку світового ринку молока та досвід міжнародної торгівлі на зовнішніх ринках вітчизняних виробників молочної продукції. — Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://archive.nbu.gov.ua>.

5. Молочний сектор — підсумки 2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://agroconf.org/content/ukrayina-molochniy-sektor-pidsumki-2013>

6. Україна: Молочна галузь подалу розвивається [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://uga-port.org.ua/novosti/ukrayina/ukra-na-molochna-galuz-pomalu-rozvivatsya>

References:

1. Official website of the State Statistics Service of Ukraine (2014), Statistical information, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 28 Oct 2014).

2. Official website of Central Statistical Office in Kharkiv region (2014), available at: <http://kh.ukrstat.gov.ua> (Accessed 28 Oct 2014).

3. Kotyk, T. (2013), "Global growth in procurement prices of milk will keep their seasonal decline in Ukraine", available at: http://ucab.ua/ua/pres_sluzhba/novosti/svitove_zrostannya_zakupivelnikh_tsin_na_moloko_strimae_ikh_sezonne_znizhennya_v_ukraini/ (Accessed 28 Oct 2014).

4. Novak, M. (2011), "Trends in the global dairy market and international trade experience in foreign markets domestic dairy producers", Innovative Economy, vol.3, [online], available at: <http://archive.nbu.gov.ua> (Accessed 28 Oct 2014).

5. Ukrainian Agrarian Confederation (2014), "Dairy Sector — Results 2013", available at: <http://agroconf.org/content/ukrayina-molochniy-sektor-pidsumki-2013> (Accessed 28 Oct 2014).

6. Ukrainian Grain Association (2014), "Ukraine: Dairy slowly evolving", available at: <http://uga-port.org.ua/novosti/ukrayina/ukra-na-molochna-galuz-pomalu-rozvivatsya> (Accessed 28 Oct 2014).

Стаття надійшла до редакції 20.11.2014 р.